

SHUGGIE BAIN

DOUGLAS STUART

Shuggie Bain

Vertaald door
Inger Limburg en Lucie van Rooijen

Nieuw Amsterdam

Deze vertaling is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het
Publishing Scotland Translation Fund

Publishing
Scotland

Foillseachadh Alba

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van
het Nederlands Letterenfonds

Deze uitgave is mede tot stand gekomen met een subsidie van
het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Shuggie Bain*. Grove Press,
imprint van Grove Atlantic, New York

© 2020 Douglas Stuart

© 2021 Nederlandse vertaling Inger Limburg en Lucie van Rooijen /

Uitgeverij Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagbeeld © Jez Coulson / Visual Insight

Omslagbewerking bij Barbara

Foto auteur © Clive Smith

NUR 302

ISBN 978 90 468 2757 4

www.nieuwamsterdam.nl

Voor mijn moeder, A.E.D.

Inhoud

1992	
DE SOUTH SIDE	9
1981	
SIGHTHILL	23
1982	
PITHEAD	107
1989	
DE EAST END	385
1992	
DE SOUTH SIDE	427

1992

DE SOUTH SIDE

Een

Het was een doodgewone dag. Die ochtend had zijn geest zich van hem losgemaakt en was zijn lichaam verweesd achtergebleven. Onder de felle tl-buizen wijdde de bleke, lege huls van zijn lichaam zich werktuiglijk aan zijn vaste taken, terwijl zijn ziel boven de schappen zweefde en alleen maar aan morgen dacht. Morgen was iets om naar uit te kijken.

Nauwgezet als altijd trof Shuggie de voorbereidingen voor zijn werkdag. Alle smeersels en dips werden uit potten overgedaan in schone bakken. De spatjes werden van de randen geveegd, omdat die de illusie van versheid zouden verstoren als ze bruin werden. De plakjes ham werden kunstig gedrapeerd en gegarneerd met toefjes neppeterselie, en de olijven werden omgeschept zodat het dikke nat als slijm over het groene vel droop.

Ann McGee had het lef gehad zich die ochtend weer eens ziek te melden, wat betekende dat hem nu de ondankbare taak ten deel viel om in zijn eentje zowel zijn eigen delicatessencounter als haar grillafdeling te bedienen. Zeventig rauwe kippen, dat was toch al geen lekker begin van de dag, maar vandaag verstoorden ze ook nog eens zijn zoete dagdromen.

Hij reeg de koude, dode beesten een voor een aan een groot spit. Daar hingen ze dan keurig op een rij, als onthoofde baby's, met hun stompe vleugels over de bolle borstkas gekruist. Er was een tijd dat hij veel voldoening zou hebben gehaald uit zo veel ordelijkheid. Die metalen pennen in het pukkelige, roze vlees duwen, dat ging eigenlijk nog wel: weerstand bieden aan de verleiding om hetzelfde te doen bij de klanten was een stuk lastiger. Met hun neus zowat tegen het hete glas gedrukt onderwierpen die elk karkas aan een grondig

onderzoek. Ze wilden per se het beste exemplaar, maar hadden niet door dat alle batterijkippen identiek waren. Shuggie beet op zijn wang en onderging hun besluiteloosheid met een geforceerde glimlach. En dan begon de hele klucht pas echt. ‘Doe mij vandaag maar drie fileetjes, vijf drumsticks en één vleugel.’

Daar gaan we weer, dacht hij. Waarom kocht niemand een hele kip tegenwoordig? Zonder de andere kippen met zijn latex handschoen aan te raken, prikte hij het karkas op een vleesvork en knipte het beest daarna met een grote schaar in stukken, waarbij hij zijn best deed het vel zo min mogelijk te beschadigen. Hij voelde zich bijzonder onbehaaglijk daar in de gloed van de grill. Zijn hoofdhuid prikte van het zweet onder zijn haarnetje en zijn handen waren net niet sterk en bedreven genoeg om de rug van de kip in één keer met de botte schaar door te knippen. Hij kromde zich een beetje en spande zijn rugspieren aan om extra kracht te kunnen zetten, en al die tijd week de glimlach niet van zijn gezicht.

Als hij echt pech had, schoot hij uit met de vork, waardoor de kip op de grond smakte en wegglibberde over de groezelige vloer. Voor de vorm putte hij zich uit in verontschuldigen en pakte hij een nieuw exemplaar, maar het vieze gooide hij niet weg. Zodra de vrouwen zich omdraaiden, legde hij het beest weer bij zijn vriendjes onder de warme gele lampen. Hij hechtte heus wel aan hygiëne, maar het waren dit soort kleine, heimelijke triomfen die voorkwamen dat hij zijn zelfbeheersing verloor. Die zeikende manwijven verdienden niet beter. Ze deden zo uit de hoogte dat zijn nekharen ervan overeind gingen staan. Op dagen dat het hem echt te gortig werd, roerde hij allerlei lichaamssappen door de taramasalata. Er gingen onwaarschijnlijke hoeveelheden van die burgerlijke derrie over de toonbank.

Hij werkte nu al ruim een jaar bij Kilfeathers. Dat was niet de bedoeling geweest. Maar hij moest toch eten en elke week de huur betalen, en deze supermarkt was het enige bedrijf dat hem wilde hebben. Kilfeather zelf was een enorme krent; hij nam alleen maar mensen aan die genoeg namen met het minimumjeugdloon en Shuggie kon hier korte diensten draaien die makkelijk te plooien waren rondom de schaarse uurtjes dat hij naar school ging. Maar

hij droomde van iets beters. Als kind had hij het al heerlijk gevonden om haar te borstelen en er van alles mee te doen – alleen dan vloog de tijd voorbij. Op zijn zestiende verjaardag had hij met zichzelf afgesproken dat hij naar de kappersschool aan de andere kant van de Clyde zou gaan. Hij had alles verzameld waar hij inspiratie uit putte: nagetekende plaatjes uit de Littlewoods-catalogus en pagina's die hij uit de kleurenbladen van de zondagskranten had gescheurd. Toen was hij naar Cardonald gegaan om te informeren naar de avondopleiding. Bij de bushalte voor de school was hij uitgestapt, samen met een groepje achttienjarigen. Ze waren ultrahip gekleed en spraken met een ronkende zelfverzekerdheid die hun zenuwen moest maskeren. Shuggie liep een stuk langzamer dan zij. Hij keek ze na toen ze naar binnen gingen en stak vervolgens de straat over voor de bus terug naar huis. De week erop was hij bij Kilfeathers begonnen.

Zijn koffiepauze verdeed hij grotendeels met het doorspitten van de kortingsbakken vol beschadigde conservenblikken. Hij vond drie vrijwel gave blikken Schotse zalm: de etiketten waren vies en gescheurd, maar de blikken zelf waren intact. Met zijn laatste restje loon betaalde hij voor de schamele inhoud van zijn mandje en hij stopte de blikken in zijn oude schooltas, die hij weer in zijn kluisje opborg. Hij sjokte de trap naar de kantine op en liep zo nonchalant mogelijk langs de tafel met studenten die de lichte zomerdiensten draaiden en zich in hun pauzes gewichtig over dikke mappen vol collegeaantekeningen bogen. Hij keek zo'n beetje langs ze heen en ging in de hoek zitten, niet bij maar wel in de buurt van de kassameisjes.

Die meisjes waren in werkelijkheid drie vrouwen van middelbare leeftijd. Ena, de haaibaai van het stel, was graatmager en had een uitgestreken gezicht met vet haar. Ze had amper wenkbrauwen, maar wel een vaag snorretje, wat Shuggie niet helemaal eerlijk vond. Hoewel Ena zelfs naar de maatstaven van dit deel van Glasgow een rauwe tante was, had ze een hart van goud, zoals je wel vaker ziet bij mensen die veel tegenslag hebben gekend. Nora, de jongste van het drietal, droeg haar haar altijd in een strakke paardenstaart. Net als Ena had ze priemende kraaloogjes, en op haar drieëndertigste had

ze al vijf kinderen. De laatste van het stel was Jackie. Anders dan de eerste twee had zij daadwerkelijk vrouwelijke trekken. Jackie was een enorme kletskaus, een zachte, rondborstige schommel. Shuggie vond haar het aardigst.

Hij hoorde nog net het staartje van de soap rondom Jackies laatste scharrel. Als je zin had in vrolijk gerebbel, zat je bij deze dames altijd goed. Twee keer hadden ze Shuggie meegenomen naar hun bingoavondje; terwijl zij zich gierend van het lachen volgoten met drank, zat hij erbij als een tiener die je niet alleen thuis kon laten. Hij genoot van hun gemoedelijkheid, van al die zachte lijven die tegen hem aan drukten. Hoewel hij tegensputterde, vond hij het heerlijk als ze hem betuttelden, als ze zijn haar uit zijn ogen streken of aan hun duim likten om zijn mondhoeken schoon te vegen. Voor de vrouwen betekende Shuggie mannelijke aandacht, en het maakte ze niet uit dat hij pas zestien jaar en drie maanden was. Ze hadden allemaal wel een keer geprobeerd terloops zijn pik aan te raken onder de bingotafels van La Scala. Die aanrakingen duurden te lang en waren te doelgericht om toevallig te zijn. Voor de wenkbrauwloze Ena leek het bijna een missie. Hoe meer ze op had, hoe vrijpostiger ze werd. Bij elke streling van haar beringde, knokige vingers perste ze haar dikke tong tussen haar tanden en voelde Shuggie haar blik op zijn wang branden. Toen hem ten slotte de vlammen uitsloegen van schaamte, had ze haar hoofd geschud en had Jackie twee pond over tafel naar een stralende, triomfantelijke Nora geschoven. Het was natuurlijk jammer, maar een paar glazen verder hadden ze besloten dat het geen echte afwijzing was geweest. Er was iets mis met die jongen en dus konden ze hem gewoon zielig vinden.

Shuggie zat in het donker te luisteren naar het onregelmatige gesnurk achter de dunne muren. Tevergeefs probeerde hij zich af te sluiten voor de eenzame mannen die niemand hadden op de wereld. Zijn blote dijen kleurden blauw van de ochtendkou, dus sloeg hij een dunne handdoek om en kauwde nerveus op een hoekje; het gekners tussen zijn tanden werkte kalmerend. Hij rangschikte het laatste restje van zijn loon op de rand van de tafel. Eerst sorteerde hij de munten op waarde, daarna op glans en gaafheid.

De man met het pafferige gezicht uit de kamer naast hem kwam piepend en krakend tot leven in zijn smalle bed. Hij krabde zich luidruchtig en bad zuchtend om de kracht om op te staan. Zijn voeten kwamen met een bons op de grond neer, als hompen slagersvlees, en hij schuifelde met hoorbare moeite door de kleine kamer naar de deur. Zoals altijd hanneste hij even met de sloten, waarna hij op de tast de donkere gang in liep; zijn hand gleed langs de muur en stootte tegen Shuggies deur. De jongen hield zijn adem in terwijl de vingers langs het lijstwerk streken. Pas toen Shuggie het koordje van het badkamerlicht hoorde tingelen, durfde hij zich weer te verroeren. Rochelend en reutelend bracht de oude man zijn longen op gang. Toen hij al pissend dikke fluimen in de wc spoog, probeerde Shuggie de geluiden te negeren.

Het ochtendlicht had de kleur van thee met te veel melk. Het glipte als een sluw spook zijn kamer in, sloop over de vloerbedekking en klom langzaam langs zijn blote benen naar boven. Shuggie deed zijn ogen dicht en probeerde het op zijn huid te voelen, maar er zat geen warmte in de aanraking. Pas toen hij het idee had dat het licht zich over zijn hele lichaam had verspreid, deed hij zijn ogen weer open.

Ze staarden hem aan: honderd paar geschilderde ogen, eenzaam en verdrietig als altijd. De porseleinen ballerina's met de puppy's, het Spaanse meisje met de dansende matrozen en de blozende boerenjongen die zijn luie werkpaard voorttrok. Shuggie had de beeldjes mooi uitgestald op de vensterbank van de erker. Hij had er urenlang verhalen bij verzonnen. De hoefsmid met zijn dikke armen tussen de engelachtige koorknappen, en zijn favoriete combinatie: de zeven reusachtige jonge poesjes die al glimlachend de luie herder treiterden.

Ze fleurden de boel in elk geval een beetje op. De kamer had een hoog plafond maar was verder krap, en zijn eenpersoonsbed stond haaks op de muur, als een scheidingswandje. Aan de ene kant ervan stond zo'n ouderwets, houten tweezitsbankje met zulke dunne kussens dat je altijd de latten in je rug voelde. Aan de andere kant stonden een minikoelkast en een klein, tweepits fornuis. Afgezien van het kreukelige beddengoed was alles onberispelijk: nergens stof,

nergens rondslingerende kleren, nergens een teken van leven. Shuggie streek de niet bij elkaar passende lakens glad en probeerde zijn kalmte te hervinden. Hij wist dat zijn moeder zou gruwen van dit beddengoed, dit allegaartje aan kleuren en patronen, lukraak gecombineerd alsof het hem niet kon schelen wat anderen ervan zouden vinden. Zo'n rommeltje was beneden haar waardigheid. Later zou hij genoeg sparen om zijn eigen lakens te kunnen kopen, warm en zacht en allemaal in dezelfde kleur.

Hij had geboft met deze kamer bij mevrouw Bakhsh. Het was een gelukje dat de ouwe kerel die er eerst had gewoond nogal eens te diep in het glaasje had gekeken en daardoor uiteindelijk achter de tralies was beland. De brede erker stak trots boven Albert Drive uit, en Shuggie nam aan dat dit ooit de woonkamer van een vrij chic vierkamerappartement was geweest. Hij had weleens bij een paar andere kamers naar binnen gekeken, als de deur op een kier stond. In het keukentje dat door mevrouw Bakhsh tot slaapkamer was verbouwd, lag nog het oorspronkelijke zwart-witgeblokte linoleum en in de drie andere, vierkantere kamers het oorspronkelijke, tot op de draad versleten tapijt. Het hokje van de pafferige man moest ooit de kinderkamer zijn geweest, met dat geelgebloemde behang op de muur en de vrolijke bies met lachende konijntjes langs de plafondlijst. Bij hem stonden bed, bank en fornuis op een rijtje langs de muur. Shuggie was blij met zijn grote erker.

Het was maar goed dat hij de Pakistanen had gevonden. Geen enkele andere huisbaas was bereid geweest een kamer te verhuren aan een jongen van vijftien die deed alsof hij net een dag zestien was. Die anderen zeiden het niet met zo veel woorden, maar ze vertrouwden het niet. Ze hadden achterdochtig naar zijn nette schooloverhemd en gepoetste schoenen gekeken. Er is iets mis met dat joch, stond in hun ogen te lezen. Aan hun mondhoeken zag hij dat ze het schandalig vonden dat een jongen van zijn leeftijd geen moeder of andere familie had.

Maar mevrouw Bakhsh zat er niet mee. Ze keek naar de schooltas op zijn rug, naar de envelop met de maand huur in zijn hand en roerde weer verder in de pan met eten voor haar kroost. Speciaal voor haar had hij die eerste envelop met een blauwe balpen versierd.

Hij vond het belangrijk om te laten zien dat hij van goede wil was, dat hij graag zijn beste beentje voorzette. En dus had hij een vel uit zijn aardrijkskundeschrift gescheurd, haar naam erop gezet met een slinger van zwierige paisleyfiguurtjes eromheen en die had hij ingekleurd, zodat de pauwtjes in al hun kobaltblauwe glorie van het papier spatten.

De huisbazin woonde aan de andere kant van het trappenhuis in net zo'n appartement, maar dan luxueus gemeubileerd en met een verwarming die altijd stond te loeien. En intussen verhuurde ze in haar andere, koude appartement vijf kamers aan vijf mannen voor achttienhalve pond per week, contant te betalen, met een week opzegtermijn. De twee mannen voor wie de huur niet rechtstreeks door de sociale dienst werd betaald, moesten op vrijdagavond eerst een deel van hun loon onder haar deur door schuiven voor ze de rest gingen verzuipen. Als ze daar zo geknield op haar deurmat zaten, laafden ze zich aan de huiselijkheid die hun tegemoetkwam: gepruttel van pannen vol geurig kippenvlees, gekibbel van vrolijke kinderen over welke zender er op mocht en het gelach van dikke vrouwen die een vreemde taal spraken aan de keukentafel.

De huisbazin liet Shuggie met rust. Ze zette nooit een voet in de kamers, tenzij iemand te laat was met de huur. Dan kwam ze langs met een paar al even potige Pakistaanse vrouwen en bonsde op de deuren. Verder kwam ze alleen maar om de raamloze gang te zuigen of een doekje over het bad te halen. Eens in de maand goot ze bleek in de plee en af en toe legde ze er een nieuw restje tapijt omheen dat de pis moest opzuigen.

Met zijn wang tegen de deur stond Shuggie te luisteren tot de pafferige man zijn wasritueel had afgerond. In de stilte hoorde hij hem de badkamerdeur ontgrendelen en de gang in lopen. Shuggie deed zijn oude schoolschoenen aan. De parka die hij over zijn onderbroek aantrok was gemaakt van ritselend nylon en had een rafeilige bontrand langs de capuchon. Hij ritste hem tot boven toe dicht en stopte een boodschappentas van Kilfeathers en twee dunne theedoeken in de grote zakken.

Hij had zijn schooltrui in de kier onder zijn deur gepropt en toen hij die weghaalde, dreef de geur van de andere mannen op de kou-

de tocht naar binnen. Er had er weer een de hele nacht liggen roken, een ander had de avond ervoor vis gegeten. Shuggie deed de deur open en glipte het donker in.

Mevrouw Bakhsh had het plafondpeertje weggehaald, omdat de mannen volgens haar handenvol geld verspilden door dag en nacht het licht aan te laten. Nu hingen hun geuren als spoken in de gang, niet gehinderd door tocht of licht. Het waren de geuren van jarenlang sigaretten roken op bed, vette maaltijden wegwerken bij een gaskacheltje en binnen zitten op warme zomerdagen met het raam potdicht. De ranzige lucht van zweet en sperma vermengd met de statische warmte van zwart-wit-tv's en het scherpe amber van after-shave.

Shuggie kon zijn medehuurders steeds beter uit elkaar houden. In het donker herkende hij de geluiden van de pafferige man als die opstond om zich te scheren en Brylcreem door zijn haar te kammen, en hij rook de man met zijn gele tanden en mufte jas, die kennelijk alleen maar popcorn of vis in vette saus at. En later op de avond hoorde Shuggie aan de mannen die veilig thuiskwamen dat de pubs dicht waren.

De deur van de gemeenschappelijke badkamer had bobbeltjesglas. Hij deed hem op de knip en morrelde even aan de deurkruk om te controleren of hij echt dichtzat. Daarna trok hij de zware parka uit en legde hem in de hoek. Hij draaide de warme kraan open en voelde aan de straal; er kwam nog een restje lauw water uit, dat na twee keer proesten plotseling ijsziger werd dan de Clyde. Geschrokken bracht hij zijn vingers naar zijn mond. Hij pakte een munt van vijftig pence, draaide hem met een spijtige blik een paar keer om, stopte hem in de boiler en wachtte tot het gasvlammetje aansprong.

Toen hij de kraan weer opendraaide, werd het ijskoude water na wat gesputter kokendheet. Hij maakte het vaatdoekje nat en wreef ermee over zijn koude bast en bleke hals, dankbaar voor de dampende hitte. Terwijl hij zijn hoofd en gezicht in die zo zeldzame warmte onderdompelde, droomde hij over een tot de rand gevuld bad. Hij zag zichzelf in het hete water liggen, ver bij zijn stinkende medehuurders vandaan. Het was lang geleden dat hij voor het laatst

door en door ontdooid was, dat hij over zijn hele lichaam overal even warm was.

Hij deed zijn arm omhoog en ging met het doekje van zijn pols naar zijn schouder. Hij spande zijn armspieren en vouwde zijn vingers om zijn biceps. Met enige moeite kreeg hij zijn hand er bijna helemaal omheen en als hij hard kneep, kon hij zijn bot voelen. In zijn oksel zat een waas, het leek wel eendendons. Hij stak zijn neus erin: het rook zoet, schoon, naar niets. Hij nam een stukje huid tussen zijn vingers en wreef het heen en weer, kneedde het zachte vel tot het rood werd van frustratie; opnieuw rook hij aan zijn vingers, maar nee: niets. Nu begon hij zijn lichaam steviger te boenen, terwijl hij voor de zoveelste keer zachtjes opdreunde: ‘Uitslagen van de Schotse Football League. Rangers 22 keer gewonnen, 14 keer gelijkspel, 8 keer verloren, 58 punten in totaal. Aberdeen 17 keer gewonnen, 21 keer gelijkspel, 6 keer verloren, 55 punten in totaal. Motherwell 14 keer gewonnen, 12 keer gelijkspel, 10 keer verloren...’

In de spiegel zag zijn natte haar er zo zwart uit als steenkool. Toen hij het gladstreek langs zijn wangen, constateerde hij licht verbaasd dat het bijna tot zijn kin kwam. In een poging iets mannelijks aan zichzelf te ontdekken, iets waar hij trots op kon zijn, staarde hij naar zijn zwarte krullen, zijn bijna doorschijnend bleke huid, zijn hoge jukbeenderen. Hij zag zijn eigen ogen terugkijken in de spiegel. Er was iets mis met hem. Echte jongens zagen er niet zo uit. Hij ging verder met boenen. ‘Rangers 22 keer gewonnen, 14 keer gelijkspel, 8 keer verloren, 58 punten in totaal. Aberdeen 17 keer gewonnen, 21 keer...’

Op dat moment klonken er voetstappen op de gang, het bekende gekraak van zware leren schoenen, en toen stilte. De dunne deur werd opdringerig tegen de grendel geduwd. Shuggie hulde zijn klamme lichaam in zijn parka.

Op de dag dat hij in deze kamer was getrokken, was er maar één huurder geweest die belangstelling had getoond. De pafferige man en de man met de gele tanden waren te blind of te dronken om hem op te merken. Maar toen Shuggie die eerste avond op zijn bed een wit kapje met boter zat te eten, werd er op de deur geklopt. Hij hield

zich even stil voor hij besloot open te doen. Daar stond een lange, forsgebouwde man die naar dennenzeep rook. Hij had een plastic zak bij zich met twaalf blikjes bier die als gedempte kerkklokken tegen elkaar sloegen. De man stak hem zijn knoestige hand toe, stelde zich voor als Joseph Darling en hield glimlachend de plastic zak omhoog. Shuggie probeerde het aanbod nog af te slaan, heel beleefd, zoals hij van zijn moeder had geleerd, maar omdat de man iets intimiderends had, liet Shuggie hem toch maar binnen.

Samen met zijn bezoeker had hij zwijgend en stijfjes op de rand van het opgemaakte eenpersoonsbed gezeten, de blik gericht op de huizen aan de overkant. Protestantse gezinnen zaten voor de tv te eten en de werkster die recht tegenover hen woonde, at aan haar wandtafeltje. Met een biertje in de hand volgden de twee mannen de anderen bij hun dagelijkse bezigheden. Meneer Darling hield zijn dikke tweedjas aan. Hij was zo zwaar dat Shuggie tegen zijn brede flank aan zakte. Vanuit zijn ooghoek keek Shuggie naar de gele toppen van zijn worstvingers, die nerveus tegen elkaar tikten. Shuggie had één slok gedronken om niet ondankebaar over te komen, en terwijl de man tegen hem aan praatte, kon hij zich alleen maar concentreren op de zure, trieste smaak van het ingeblikte spul. Het deed hem denken aan dingen die hij liever zou vergeten.

Darling had iets bedachtzaams, iets eenzelvigs. Shuggie deed zijn best om de verhalen van de man beleefd aan te horen: hij was conciërge geweest op een protestantse school, die de gemeente vanwege bezuinigingen had samengevoegd met een katholieke school. Zo te horen vond hij het erger dat de protestantse kinderen nu ineens braaf met katholieke kinderen moesten spelen dan dat hij zijn baan kwijt was.

‘Ik ken d’r met me harses niet bij!’ had hij gezegd, vooral tegen zichzelf. ‘Vroeger stónd je geloof nog ergens voor. As je naar school ging moest je je in de bus tussen al die gore, paapse koolvreter heen beuken. En je was d’r nog trots op ook! Nou duikt elke griet de koffer in met de eerste de beste katholieke hond.’

Shuggie deed alsof hij een slokje bier nam, maar liet het alleen door zijn mond spoelen en weer teruglopen in het blikje. Darling speurde de muren af op zoek naar een aanwijzing. Toen keek hij